

AZERBAYCAN EKONOMİSİNİN BAĞIMSIZLIK SONRASI MAKROEKONOMİK GÖSTERİCİLERİNİN EKONOMİK İSTİKRAR AÇISINDAN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Elçin SÜLEYMANOV

Qafqaz Üniversitesi, İ.İ.B. Fakültesi
Maliye Bölümü
Bakü / AZERBAYCAN
elcin@qafqaz.edu.az

Ayaz ZEYNALOV

Qafqaz Üniversitesi, İ.İ.B. Fakültesi
Dünya Ekonomisi Bölümü
Bakü / AZERBAYCAN
azerayaz@hotmail.com

ÖZET

Ekonomik istikrar bir ülke ekonomisinde mevcut kaynak ve imkanların verimli şekilde kullanımını sağlamak için iç ve dış faktörlerin kaynaklar ve imkanlar üzerindeki etkisini minimize edecek ve devamlı değişen ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde ekonomide karalı bir denge ortamının oluşturulmasıdır. Bir ülkenin ekonomik istikrarını sağlamak için, iktisadi büyümeyi (üretimi) artırmak, fiyat istikrarını korumak, gelir dağılımını düzeltmek, ödemeler dengesini düzenlemek ve tam istihdama ulaşması gerekmektedir. Bu çalışma Azerbaycan ekonomisinin bağımsızlık sonrası makroekonomik olarak GSYİH, enflasyon, işsizlik oranı, istihdam, hanehalkı gelir ve harcamaları ve dış ticaret işlemlerinin değerlendirilmesini içermektedir.

Anahtar sözcükler: Ekonomik istikrar, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, ödemeler dengesi

THE GENERAL ASSESSMENT OF MACROECONOMIC INDICATORS OF AZERBAIJAN ECONOMY AFTER INDEPENDENCE FROM THE ECONOMIC STABILITY POINT OF VIEW

SUMMARY

Economic stability in the economy of a country is creating of decisive balanced milieu being able to minimize the effects of internal and external factors on the resources and facilities and to meet the changing needs in order to use the existing resources and facilities effectively.

To ensure a country's economic stability, the government must increase the economic growth (production), maintain the price stability, reorganize the income distribution, and organize the balance of payments and to reach full employment.

This study involves macroeconomic indicators of Azerbaijan's Economy after the independence like GDP, inflation, unemployment rate, employment, household income and expenditure and foreign trade transactions.

Key words: Economic stability, economic growth, income distribution, balance of payments

Giriş

Ekonomik istikrar bir ülke ekonomisinde mevcut kaynak ve imkanların verimli şekilde kullanımını sağlamak için iç ve dış faktörlerin kaynaklar ve potansyaller üzerindeki etkisini minimize edecek ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde ekonomide karalı bir denge ortamının oluşturulmasıdır. Denge ve istikrar kavramları iktisadi anlayışa göre değişmektedir. Ancak makro analize konu olan temel makro

indeki etkisini minimize edecek ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde ekonomide karalı bir denge ortamının oluşturulmasıdır. Denge ve istikrar kavramları iktisadi anlayışa göre değişmektedir. Ancak makro analize konu olan temel makro

göstericilerin dengesi ile birlikte ekonomik istikrardan ve makro ekonomik dengeden söz edebiliriz. Her ne kadar bazı iktisatçılar planlanmış yatırımlar ile planlanmış tasarrufların çelişmesi halinde makro dengenin kurulduğundan söz ederlerse de, bu yaklaşımın ilk belirtilen yaklaşıma göre çok da kabul edilmesi mümkün değildir. Örneğin yaygın bir işsizlik ve ya yüksek oranlı enflasyon varken ekonomik dengeden ve fiyat istikrarından söz edilemeyeceği açıktır. Uygulamada ekonomik istikrarın tanımı şu kriterler çerçevesinde oluşturulmaktadır;

- Fiyat istikrarı
- Ekonomik büyüme,
- Tam istihdam
- Ödemeler bilançosu denkliliği
- Gelir dağılımında adalet

Bu çerçevede ekonomik istikrar bazıları için sadece fiyat istikrarı olurken, başkaları için ekonomik istikrar daha fazla kriteri içerebilir. Şu halde toplumun geniş bir kitlesi tarafından benimsenen bir istikrar kavramı üzerinde bir mutabakat sağlanmadığı takdirde ekonomik konuları sağlıklı bir şekilde tartışmak mümkün olmayacaktır. Şu halde ekonomik istikrarı ifade edebilmek için önce istikrarın hangi kriterlerle tanımlandığını belirtmek, sonra bunların öncelik olarak belirlenmesi, daha sonra rakamsal olarak tanımlanması gerekmektedir.

Azerbaycan gibi Gelişmekte Olan Ülkelerde (GOÜ) ekonomik istikrardan söz edebilmek için en azından iktisadi büyümenin %5-6, enflasyonun azami olarak %3 ve cari işlemler açığının bir milyar dolar civarında olduğu bir ortam gerekmektedir.

İktisadi istikrarın tamamını açıklamak için, ekonominin istikrarsızlık içinde bulunduğu halleri incelemek gerekir. Ekonomide istikrarsızlık halleri daha çok enflasyon ve deflasyon şeklinde kendini gösterir. Böylece ekonomik yapıyı sarsan ve istikrarı bozan enflasyon ve deflasyon hallerinin önlen-

mesi ile ekonomide istikrarın temin edileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu, iktisadi istikrarın bünyesinde taşıdığı özellikleri açıklamaya yeterli değildir.

Ekonomik istikrar sağlamak için temel amaçlar:

- Büyüme (üretimi) artırmak;
- Fiyat istikrarını korumak;
- Gelir dağılımını düzeltmek;
- Ödemeler dengesini düzenlemek;
- Tam istihdama ulaşmaktır.

Ülkeler bu ekonomik ve politik amaçlarına ulaşarak, istikrarlı bir ekonomik yapı içinde, sosyal barışı, özgürlüğü, adaleti, güvenliği ve refah oluşturup korumaya çalışırlar.^[1]

Ekonomik Büyüme

Kişi başına reel gelir ve ya üretim miktarı ne kadar yüksekse ve ne kadar yüksek hızla artıyorsa, toplum üyeleri için yüksek bir yaşam standartını sürdürmek ve bunu daha da geliştirmek mümkün olacaktır. Kişi başına düşen geliri artımanın yolu, ekonominin mal ve hizmet üretim kapasitesini artırmaktır. Eğer ekonomi, %3'lük büyüme oranını 23 yıl boyunca sürdürerse, yaşam standardı ikiye katlanacaktır. Oysa %2'lik bir büyüme oranı ile bunun için gerekecek süre 35 yıldır. Büyüme oranındaki küçük fark bile bir süre sonra çok farklı refah düzeylerine yol açabilmektedir.^[2]

Azerbaycan'da reel milli gelirdeki artışın yüksek olması, gelişmiş ülkeler ile arasındaki uçurumu kapatılma açısından daha bir önem arz etmektedir. Gelir seviyesinin düşük olması tasarrufu azaltmakta, tasarruf az olunca, yatırım az olmaktadır. Yatırım azlığı ise üretim artışının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Kısaca 'fakirler fakir oldukları için fakirlerdir' ifadesiyle tanımlanan fakirlik kısır çemberinden kurtulmak için reel milli gelirde önemli artışlar sağlanması gerekmektedir.^[3]

Değişim ve gelişim sürecinde olan Azerbaycan'da, sanayileşmenin tamamlanması, tarım sektörünün modernizasyonu ve tam istihdama ulaşılabilmesi için yüksek bir kalkınma hızına ihtiyaç vardır. Nitekim yüksek kalkınma hızı gerçekleştirilmektedir.

Tablo 1. Azerbaycan Ekonomisinde GSYİH (1997-2008)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
GSYİH (milyon \$)	3960.9	4446.6	4583.6	5272.8	5707.7	6235.9
Büyüme oranı, (önceki yıla oranla)	105.8	110	107.4	111.1	109.9	110.6
Kişi başına GSYİH (min \$)	513.2	570.6	583	665.1	714.3	774.4
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
GSYİH (milyon \$)	7276	8680.4	13239	20983	31249	46273.7
Büyüme oranı, (önceki yıla oranla)	111.2	110.2	126.4	134.5	125	110.8
Kişi başına GSYİH (min \$)	896.9	1060.3	1600.4	2508.5	3692.4	5406.7

Kaynak: <http://www.azstat.org/publications/azfigures/2009/az/010.shtml>

Ama bu ekonomik kalkınma hızının petrol fiyatlarına bağımlı olduğu gözükmektedir. 2008 yılında başlayan küresel finansal krizle, petrol fiyatlarının düşmesi Azerbaycanın ekonomik kalkınmasında olumsuz etkisini göstermiştir. Bu sonuçla yola çıkılırsa, petrol gelirlerinden elde edilmiş kazançlar etkili bir şekilde kullanılmazsa ülke ekonomisinin durumu Nijeryaya, faydalı bir şekilde kullanılırsa Norveçe benzecektir. Nitekim, Norveç petrolden kazanmış olduğu gelirlerle şu anda dünyanın en büyük deniz ürünleri üretici ülkesidir.

Doğal olarak petrol fiyatlarındaki artış Azerbaycan için bir şanstır. Gelirler etkili bir şekilde kullanılırsa insanların yaşam standartı artacak; tüm sektörlerde eşit kalkınma sağlanacak; ülkenin ekonomisinin istikrarlı geleceği için zemin oluşturulacak,

etkeli kullanılmaması durumunda ise ileride ülke için bir çok soruna yol açacaktır. Bu halde devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir. Petrol ve petrol ürünlerinden gelen gelirler petrol dışı sektörler kanalize edilerek o sektörlerin kalkınmasına katkı sağlanılacak ve istikrarlı bir ekonomi oluşturulacaktır. Bu konuda Azerbaycan Petrol Fonunun kurulması takdir edilebilir. Bu fonda biriken yaklaşık 10 milyar ABD doları ülkede bazı sosyal projelere ve istikrar artırıcı önlemlere kaynak oluşturmakla yanaşı, dış borçlar için de bir güvencedir. Bu fonun ülkenin petrol dışı sektörünün hızlı kalkınmasına daha da etkili katkıda bulunması ülke ekonomisinin geleceği açısından önemlidir. Özellikle Azerbaycanın petrol gelirlerinin 2013 den itibaren kısmen azalacağı ve mevcut rezervlerin 2023 lerde bitebileceği endişesi bu süreci kaçınılmaz etmektedir.

Fiyat istikrarı

Ekonomik büyümenin sağlanması yeni ve üretken yatırımlarla mümkündür. Ancak bu yatırımların gelir ve talep artırıcı etkilerinin daha erken bir şekilde piyasaya yansması, fiyat artışlarının artmasına yol açarak bu iki amacın çatışmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar fiyat istikrarını sağlamak için hiç yatırım yapılmaması anlamına gelmez. Özellikle enflasyonist ortamlarda üretime dönüşü daha kısa zaman alan yatırımlara hız verilmesi, yatırım artışlarının talep artırıcı etkilerinden başka politikalarla frenlenmesine çalışılmasına dikkat çekilmektedir. Bu amaçlardan hangisinin daha öncelikli olduğu şeklinde bir sıralama ise kamu otoritelerinin tercihi olmaktadır.^[4]

Paranın değerinin korunması veya istikrar amacı, fiyatlar genel seviyesinin istikrarı amacıyla özdeştir. Bu amaç tüketici fiyat veya geçinme endeksleriyle ölçülür. Fiyatlar genel seviyesindeki yıllık ortalama artış hızı olan enflasyon oranının %2 ile %3 do-

laylarında tutulabilmesiyle istikrar amacı gerçekleşmiş sayılır.

Yüksek enflasyon oranlarında, para değerinin sürekli kaybolması nedeniyle, fiyatlar genel seviyesi de sürekli bozulur. Oysa, piyasa sisteminin fonksiyonel işlerliğinin aksamadan gerçekleşmesi için, fiyat mekanizmasının enflasyonun bozucu etkilerinden korunması gerekir

Yukarıda değinilen %2-3 oranı bazı ülkelerde, özellikle azgelişmiş ülkelerde biraz daha yüksek tutulabilir. Azgelişmiş ülkelerde bu oran %5'in üzerine çıkar. Belli bir optimum sınırının üzerindeki enflasyon

oranları paranın ekonomideki fonksiyonlarını sarsar. Bu nedenle para istikrarı bazı durumlarda tam çalışma amacından bile daha çok ağırlık kazanır. %2'lerin üzerindeki ve tolerans sınırlarını aşan bir enflasyon hızı, paranın istikrarını bozduğu gibi, büyüme sürecini de olumsuz etkilemektedir. Çünkü paradan kaçış nedeniyle, tasarruf oranı genellikle olumsuz etkilenir. Enflasyonun tasarruf üzerine etkisi, belli durumlarda ve belli sosyal gruplar için aynı olmaz. Çünkü enflasyonun, geliri yeniden bölüşümü etkisi belli sosyal grupların yararına gerçekleşir.

Tablo 2. Azerbaycan Ekonomisinde Ortalama Aylık Nominal Ücretler ve Yıllık Enflasyon Oranları

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ortalama Aylık Nominal Ücret	49.5	55.8	64.9	78.4	101.2	130.7	166.8	251.5	317.8
Enflasyon Oranı	1.8	1.5	2.8	2.2	6.7	9.6	13	16.7	21.6

Kaynak: <http://www.azstat.org/publications/azfigures/2009/az/005.shtml>

Ülkede enflasyonun yükselmesi para arzının artmasını, manatın kurunun yükselmesi, ekonomik olmayan alanlarda talep ve harcamaların artışını direk etkilemektedir.

Azerbaycan'da enflasyonun nedenleri dış piyasalardan ülkeye giren para ve döviz miktarının artması, ülkedeki toplam harcamaların toplam gelirlerden daha fazla olması, petrole bağımlı bir büyümenin olması nedeniyle üretim miktarının gelirlere oranla az gelişmesi, üretim faktörlerinin fiyatlarındaki artışların fazla olması, teknolojik yenilikler, yapısal bozukluklar veya yetersizlikler sayılabilir. Burada dünyadaki fiyat hareketlenmelerini de dahi etmek olar. Özellikle enerji kaynaklarının fiyatının devamlı yükselmesi bu süreci hızlandırmaktadır.

Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir süre içinde üretilen ulusal hasıla veya gelirin bireyler, gruplar veya üretim öğeleri arasında dağılımı olarak tanımlanmaktadır. Aynı

zamanda bir ekonomide ortaya çıkan gelirin, oyunculara nasıl paylaştırıldığını gösteren ekonomik göstergedir. Ülkeler düzeyinde, gelirin sosyal sınıflar arasındaki dağılımıdır. Küresel gelirin kişilere göre dağılımı: En üstteki %20 lik bir kısım, toplam gelirim %80'ini elinde tutuyor.

Gelir dağılımını etkileyen veya onu belirleyen bazı temel faktörler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla servetin dağılımı, işgücü niteliğinin dağılımı ve faktör fiyatlarının dağılımıdır. Bu dağılımlar arasındaki dengesizlikler gelir dağılımını etkilemekte ve onu eşit (adil) olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Sosyo-ekonomik grupları önemli ölçüde etkileyen gelir dağılımını, adil olmaktan uzaklaştıran başka faktörler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, yüksek enflasyon, para arzı artışları, yüksek faizler, yüksek devalüasyon, bütçe açıkları, nüfus artışı, iç borçlanma, tekelleşme, haksız koruma ve teşvikler, gelişme hızı büyüklüğü, etkin olmayan vergi sistemi, özelleştirme vb. Sayılabilir. Bu faktörler dışında, daha da önem-

li olan ve ihmal edilen bir diğer faktör de demokrasidir. Gelir dağılımı ile demokrasi arasında aynı yönde ve güçlü bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.^[5]

Gelişmekte olan ülkelerde ve Azerbaycan'da, düşük olan gelir seviyesinde tasarruf eğiliminin belirlediği yurt içi tasarruflar ve dış alemle olan alış-verişler sonucu elde

edilen döviz gelirleri, hedeflenen kalkınma düzeyinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli yurt içi yatırımları ve döviz harcamalarını tam olarak finanse edememektedir. Bu tür ülkelerde önceliği olan kalkınma politikaları, iç tasarruflardan ve döviz gelirlerinden daha büyük oranda yatırım ve döviz giderleri yapılmasını gerektirmektedir.

Tablo 3. Azerbaycan Ekonomisinde Hane halkı Gelirleri ve Harcamaları (2000-2008)

	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gelirler	4047.3	5738.1	6595.1	8063.6	10198.5	14558.2	20058.2
Kişi başına düşen gelirler	510.5	707.2	805.6	974.9	1219.2	1720.6	2343.2
Harcamalar	3272.2	4793.8	5549.9	6508.7	8208.1	11249.7	15309.8
Tasarruflar	775.1	944.3	1045.2	1554.9	1990.4	3308.5	4748.4

Kaynak: <http://www.azstat.org/publications/azfigures/2009/az/006.shtml>

Azerbaycan'da gelir dağılımının gerek fonksiyonlarına göre, gerekse kişilere (veya hanehalklarına) göre adil dağıldığını söylemek mümkün değildir. Tarımsal alanda çalışanların milli gelir pastasından aldıkları payların az olduğu bir gerçektir. Bunda, tarımsal alandaki düşük işgücü verimliliğinin etkili olmasının yanında, kente göç, kooperatifleşme sorunları, tarımsal girdi fiyatlarındaki artışlar vb. sebeplerin de etkili olduğu söylenebilir.

Bütün bu olumsuzluklar gelir dağılımındaki eşitsizliği engelleyici nitelik taşımaktadır. Öyleyse, gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermek için herkese düşen önemli görevler bulunmaktadır. Bu görevleri kısaca şöyle sıralamak mümkündür. Hükümetlerin başta enflasyonu aşağı çekmeleri, sadece parasal politikaları değil mali politikaları da uygulamaları, etkin vergi reformunu

hayata geçirmeleri, üretilen mal ve hizmetlerin toplamından elde edilen milli gelir pastasının daha adaletli paylaşımını sağlayacak politikalar geliştirmeleri vb. gereklidir.

Ödemeler Dengesi

Ödemeler bilançosu, genellikle bir yıl şeklindeki belli bir zaman döneminde, iç ve dış ekonomik birimler arasındaki ekonomik akımların istatistiki durumunu gösteren bir bilançodur.

Son dönemlerde ihracat Azerbaycan'ın dış ticaret işlemlerinde önemli bir şekilde artış göstermektedir. Azerbaycan'ın piyasa ekonomisine geçiş süresinde olması, zengin doğal kaynaklara sahip olması, petrol kaynaklarını ihracat etmesi, coğrafi yerleşiminin uygun olması ekonomik canlanmada ve özellikle ihracatda kendisini göstermektedir.

Tablo 4: Azerbaycan Ekonomisinde Dış Ticaret İşlemleri (2001-2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dış ticaret hacmi (milyon)	3745.3	3832.9	5216.6	7131.4	8558.4	11638.9	11770.6	54919.7
İhracat (milyon)	2314.2	2167.4	2590.4	3615.4	4347.2	6372.2	6058.4	47756.2
Dış ticarete yüzdesi	61.8	56.5	49.7	50.7	50.8	54.7	51.5	87
İthalat (milyon)	1431.1	1665.5	2626.2	3516	4211.2	5266.7	5712.2	7163.5
Dış ticarete yüzdesi	38.2	43.5	50.3	49.3	49.2	45.3	48.5	13
Dış ticaret açığı	883.1	501.9	-35.8	99.4	136.0	1105.5	346.2	40592.7
Dış ticarete yüzdesi	23.6	13.1	-0.7	1.4	1.6	9.5	2.9	73.9

Kaynak: <http://www.azstat.org/publications/azfigures/2009/az/018.shtml>

Ama ihracatın hızlı artışı ile dış ticari işlemlerinde fazlalığın oluşması ve miktarının artması ödemeler bilançosunda istikrarın sağlanması anlamına gelmez. Ülke kendi ihracatından daha doğru faydalanmak için ekonomik yapıda petrol dışı sektörlerin miktarının artırılması gerekmektedir. Son dönemlerde petrol dışı sektörlerinde de artışın olduğuna rağmen bu artış petrol dışı sektörün reel ihracat potansiyalında kendi yerini aldı söylenilemez.

2008 yılını son çeyreğinde petrol fiyatlarının düşmesi Azerbaycan'ın dış ticari işlemlerinin 4 kat azalmasına neden olmuştur. Ülkenin elde etmiş olduğu dövizin %90'dan fazlası petrol ve petrol ürünlerinin hesabına olduğundan ve bu gelirler efektif kullanılmadığından petrol dışı sektörlerin kalkınması tehlike altındadır.

Bu nedenle, yapılması gerekli olan şey dış ticaret stratejisinde ülkenin ihracat ve ithalat potansiyalının özelliklerinin dikkate alınması, ihracatta petrol dışı sektörün öneminin artırılması, ihrac edilecek ürünlerin

kalitesinin artırılması, Serbest İktisadi Bölgelerin kurulması ve DTÖ'ne üyelik konusunda ülkenin milli ekonomik menfaatinin korunmasıdır.

İstihdam

Normal olarak beklentiler, büyüyen bir ekonomide sadece istihdamın artması değil, aynı zamanda işsizliğin de hem sayısal hem de oransal olarak azalması yönündedir. Ama küresel veriler, bu beklentilerin bazen karşılandığını bazen ise karşılanmadığını, bir yandan ekonomi reel olarak büyürken, bir yandan da istihdamın beklendiği kadar artmadığını, hatta işsizlerin sayısında artış olduğunu bile gösteriyor.^[6]

Devlet işsizlik problemini çözmek amacıyla bazı düzenlemelere gitmektedir. Bir taraftan yeni iş yerlerinin açılması, uygun pazar sisteminin kurulması (emek piyasası, meslek değişme kursları v.b.), diğer taraftan işsizlerin sosyal korunumu için önlemler almaktadır.

Tablo 5: Azerbaycan Ekonomisinde İşsizlik Oranları (2000-2008)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ortalama aylık nominal ücret	49.5	55.8	64.9	78.4	101.2	130.7	166.8	251.5	317.8
İşsizlik oranı	1.19	1.3	1.36	1.4	1.45	1.4	1.39	1.37	1.34

Kaynak: <http://www.azstat.org/publications/azfigures/2009/az/006.shtml>

İstatistiki verilerde yer alan rakamların gerçek işsizlik oranı olduğu kabul edilirse, bu oran gelişmiş ülkelerin işsizlik oranından bile aşağıda olduğunu görürüz. Nitekim 2008 yılının sonlarında gelişmiş ülkelerin işsizlik oranları 2 haneliye kadar yükselmiştir. Gerçekde Azerbaycan ekonomisinde işsizliğin oranı istatistik verilerle karşılaştırılmayacak kadar fazladır. Uluslararası kuruluşların istatistik verilerine göre işsizlik oranı %20 civarındadır.

İstihdam edilen işgücünün petrol ve gaz üretimi ile ilgili alanlarda en yüksek aylık

gelire sahip olduğu, ortalama en düşük aylık gelirin ise sağlık sektöründen elde edildiği görülmektedir.^[7]

2009 yılının ocak-haziran aylarında ülkede 36 bin 565 yeni iş yeri açılmıştır. Bu zaman içerisinde iş yerlerinin %13,3 yeni, %15,2 mevcut, %0,9 tekrar onarılmış işletmelerde, %70,6 ise fiziki şahıslar tarafından açılmıştır.^[8]

Sonuç

Ülkenin ekonomik istikrarı sürdürülebilmesi için ilk iş, ekonomik istikrara engel

olan faktörleri ortadan kaldırmak ve düzgün bir zemin hazırlamaktır. Bu engelleyici faktörlerin reformlar yoluyla kaldırılabilirliğini savunan görüşler olduğu gibi, reformlarla kaldırılmasının imkansız olduğunu savunan görüşler de vardır. Reform taraftarlarına göre ekonomi eski düzenin olumsuz yönlerinden arındırılarak gelişme yolunda yeni mesafeler katedilebilir. Ekonominin tabii dinamikleri de bunu başarak güce sahibdir.

Ekonomik alanda yapılacak reformların başında vergi reformu gelmektedir. Vergi reformuyla kalkınmaya sağlıklı finansal kaynaklar sağlanabileceği gibi, sosyal alanlarda yapılacak reformları da dolaylı bir şekilde gerçekleştirebilmek bakımından önemlidir. İstikrarın gerçekleştirilebilmesi için sadece vergi reformu da tek başına yeterli olmaz. Vergi reformunu destekleyici, kuvvetlendirici, daha başka alanlarda reformlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar bir makinanın dişlileri gibi birbirlerini tamamlamalıdır. Aksi takdirde bir sonuç alınamaz.

Vergi reformundan sonra para ve kredi kurumlarının düzenlenerek ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilecek hale getirilmesi gerekir. Burada yatırım ve kalkınma bankalarına ihtiyaç vardır. Yatırım ve kalkınma bankalarının bir ülkenin ekonomisinde çok önemli yeri vardır. Ayrıca bu kurum bölgesel ihtiyaçlara göre değil ekonominin tümüne ihtiyaç verecek şekilde yapılmalıdır.

Devletin daha sonra alt yapıya önem vermesi gerekmektedir. Organize sanayi bölgeleri teşvik edilmeli ve onlara gerekli olanaklar sağlanmalıdır.

Daha sonra sosyal alanda reformlar yapılmalıdır. Bu işlemlerin yapılması kamu iradesine bağlıdır. Böyle olduğu içindir de güçlü bir kamu iradesine gerek vardır. Bu irade kalkınmayı desteklerken faaliyetleri

takip etmeli, güçlü ve kararlı olmalıdır. Bu aşamalardan sonra yatırımlara geçildiğinde Gayri Safi Milli Hasıl'daki artış kadar yatırım yapmak ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve yüksek seviyelere çekecektir.

Ekonomik kalkınmada üç sınıf vardır. Bunlar; idareci, müteşebbis ve bilim adamı sınıfıdır. Bunlardan idarecilerin bazı engelleri ortadan kaldırması toplu müteşebbislere atması anlamına gelir, müteşebbislerin yatırımlar yaparak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaları, bu kalkınmaya fikirleriyle ışık tutarak yol gösterecek bilim adamları bu kalkınmanın devamlı olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

1. Dr. Cihan Bulut, **Ekonomik Yapı və Politik Analizi**, DER Yayınları, İstanbul – 2006, s-107
2. Prof. Dr. Kemal Yıldırım, Dogan Karamçan, **Makroekonomi**, ESBAÇV Yayınları, Eskişehir – 2005, s-6
3. <http://www.osmannuriaras.com/QAFOAZA-2.doc+azerbaycanda+ekonomik+istikrar&cd=3&hl=az&ct=clnk&gl=az>
4. http://209.85.129.132/search?q=cache:6vhp71NAI0J:www.ekodialog.com/Konular/fiy_istik.h_tml+istikrarli+fiyat+mekanizmasi&cd=1&hl=az&ct=clnk&gl=az
5. <http://dari.cu.edu.tr/igunes/makale/gelir.doc+gelir+dagilimi&cd=3&hl=az&ct=clnk&gl=az>
6. <http://econwp/mac/papers/0509/0509002.doc+Tam+istihdama+ula%C5%9Fmak&cd=4&hl=az&ct=clnk&gl=az>
7. Osman Nuri Aras, Azerbaycan ekonomisi Makro ekonomik ve Sektörel Analiz, KAM Yayınları, Bakü-2003, s-34
8. <http://www.ses-az.com/view.php?lang=az&menu=5&id=3886>